

Finansdepartementet

Internationella och ekonomiska avdelningen,
Ekonomisk politik och fördelning

Teknisk bilaga till Ekonomisk jämställdhet september 2023

Inkomstbegrepp

Disponibel inkomst: Sammanlagd inkomst från lön, kapital, näringsverksamhet och positiva transfereringar minus negativa transfereringar såsom skatt, betalt underhållsbidrag och återbetalda studielån. Erhållna studielån ingår som en positiv transferering.

För att undersöka individers ekonomiska självständighet, grundad på de inkomster som tillfaller individen själv, beräknas individens disponibla inkomst. Det sker genom att individens inkomster summeras medan hushållsgemensamma inkomster, som t.ex. bostadsbidrag, fördelas lika mellan hushållets vuxna.

Utökad inkomst: Disponibel inkomst kompletteras så att individens inkomst även omfattar subventioner för individuella välfärdstjänster som t.ex. utbildning och hälso- och sjukvård. Värdet av subventioner för individuella välfärdstjänster som nyttjas av barn fördelas lika mellan föräldrarna, vare sig föräldrarna är sammanboende eller särlevande.

Månadslön: Överenskommen månadslön omräknad till heltid. Lönestrukturstatistikens månadslön innehåller flera olika lönekomponenter. Förutom fast lön ingår även fasta lönetillägg och ett stort antal rörliga lönetillägg som t.ex. tillägg för obekvämt arbetstid. Även sjuklön (den sjukersättning arbetsgivaren har ansvar för) ingår i löneinkomsten. Däremot ingår inte årsvisa belöningsystem som t.ex. bonus, vinstdelning eller tilldelning av aktier/optioner i lönestrukturstatistiken.

Standardvägd månadslön: För att få en bild av löneskillnaderna mellan kvinnor och män kan strukturella skillnader som sammanhänger med yrke, ålder och utbildning rensas bort genom s.k. standardvägning. Detta sker genom att genomsnittlig månadslön för respektive kön beräknas för kombinationer av fyra åldersgrupper, två utbildningskategorier, två arbetstidsgrupper, två sektorsgrupper och inom varje yrke (429 yrken inom standard för svensk yrkesklassificering [SSYK 12]). Dessa genomsnittslöner vägs för respektive kön samman med antalet anställda inom varje grupp.

Arbetsinkomst: Lön samt inkomst eller underskott av näringsverksamhet (inkluderar den inkomst från fåmansföretag som beskattas som tjänst).

Kapitalinkomst: Kapitalinkomster består av kapitalvinster och kapitalförluster samt övriga kapitalinkomster. Kapitalvinster och kapitalförluster består av nettot av realiserade kapitalvinster och kapitalförluster som uppstår när reala eller finansiella tillgångar säljs. Övriga kapitalinkomster består av olika typer av ränte- och utdelningsinkomster. Ränteutgifter beaktas inte i beräkningen av kapitalinkomsterna, utan endast i beräkningen av individens skatt.

Transfereringar: Transfereringar består av pensioner, lönerelaterade transfereringar och försörjningsrelaterade transfereringar. Pension består av allmän pension (tidigare ålderspension), tjänstepension, privat pensionsförsäkring, arbetsskadelivränta och livränta. Lönerelaterade transfereringar består av transfereringar som har till uppgift att ersätta inkomstbortfall under arbetslivet när individen inte kan förvärvsarbeta på sitt ordinarie arbete på grund av t.ex. sjukdom eller vård av barn. Försörjningsrelaterade transfereringar består av transfereringar som har till uppgift att öka inkomsten för hushåll med låga inkomster och/eller barn.

Skatter: Endast de skatter och avgifter som individen själv ansvarar för beaktas i beräkningen av disponibel inkomst, dvs. direkta skatter såsom inkomstskatt, allmän pensionsavgift och fastighetsavgift, med avdrag för de skattereduktioner som berör individen.

Grupper och bakgrundsvariabler

Inkomstgrupper: Grupper som skapas när en population ordnas efter storleken på inkomsten och därefter delas in i lika stora grupper. Den del av populationen som har lägst inkomster återfinns i den lägsta inkomstgruppen, och de med högst inkomster i den högsta inkomstgruppen. När indelningen

i inkomstgrupper görs separat för kvinnor respektive män är andelen av kvinnorna och andelen av männen i de olika inkomstgrupperna lika stora. Däremot kan nivån på den disponibla inkomsten skilja sig åt mellan kvinnor och män i samma inkomstgrupp.

Mått och nyckeltal

Inkomstgap. Inkomstgapet beräknas som

$$\text{Inkomstgap} = \frac{(\text{Mäns medelinkomst} - \text{Kvinnors medelinkomst})}{\text{Mäns medelinkomst}} * 100$$

Det är möjligt att dekomponera¹ disponibel inkomst för att ange olika inkomstslags bidrag till gapet i disponibel inkomst. Bidraget från ett enskilt inkomstslag till det totala inkomstgapet beräknas som:

$$\text{Bidrag till inkomstgapet} = \frac{(\bar{I}_M - \bar{I}_K)}{\overline{DI}_M} * 100$$

\bar{I}_M – Mäns genomsnittliga inkomst av inkomstslaget

\bar{I}_K – Kvinnors genomsnittliga inkomst av inkomstslaget

\overline{DI}_M – Mäns genomsnittliga disponibla inkomst

Marginal-effekt: Marginal-effekten för en individ beräknas med hänsyn till hushållets samlade inkomster. Den anger den andel av en individs marginella inkomstökning som faller bort till följd av ökad skatt, ökade avgifter och minskade transfereringar i hushållet. Marginal-effekter beräknas med FASIT-modellen (se nedan) efter en tänkt årlig ökning av individens löneinkomst med 1 000 kronor. De skatte- avgifts- och transfereringssystem som ger upphov till marginal-effekter är inkomstskatter, bostadsbidrag, bostadstillägg till pensionärer, äldreförsörjningsstöd, barnomsorgsavgift, hemtjänstavgift, betalt underhållsbidrag, ekonomiskt bistånd och återbetalning av studielån.

Beräkningar av marginal-effekter görs för individer i åldern 20–64 år som är anställda och har en löneinkomst. Individen ska också ha bott i Sverige hela året, inte vara ålderspensionär och inte ha en negativ disponibel inkomst.

Ersättningsgrad vid arbetslöshet: Ersättningsgraden för en individ beräknas med hänsyn till hushållets samlade inkomster och sammansättning och anger den

¹ Dela upp.

andel av den disponibla inkomsten som hushållet får behålla när individen går från arbete till arbetslöshetsersättning:

$$ERS = \frac{\text{disponibel inkomst vid icke-arbete}}{\text{disponibel inkomst vid arbete}}$$

Ersättningsgrader beräknas med FASIT-modellen (se nedan) för personer i åldern 20–64 år. Först beräknas den disponibla inkomst som hushållet skulle ha haft om individen hade arbetat hela året. Därefter beräknas den disponibla inkomst som hushållet skulle ha haft om individen i stället hade haft arbetslöshetsersättning hela året. Den disponibla inkomsten beräknas i båda fallen med hänsyn till betalda skatter och erhållna bidrag. En lägre inkomst kan t.ex. innebära att man får rätt till bostadsbidrag.

Ersättningsgrader beräknas både exklusive och inklusive kompletterande ersättningar som utgår enligt kollektivavtal eller genom medlemskap i en fackförening.

Ersättningsgrader vid arbetslöshet beräknas för tre olika grupper som skiljer sig åt i fråga om på graden av arbetsmarknadsanknytning och typ av ersättning som kan förväntas utgå från det allmänna vid arbetslöshet. Den första, och största, gruppen består av individer som får inkomstbaserad ersättning. Individer i denna grupp uppfyller både arbets- och medlemsvillkoret i arbetslöshetsförsäkringen. Den andra gruppen får grundersättning från arbetslöshetsförsäkringen. Dessa individer uppfyller arbetsvillkoret i försäkringen, men inte det medlemsvillkor som gäller för inkomstbaserad ersättning. Individer i den tredje gruppen uppfyller inte arbetsvillkoret i arbetslöshetsförsäkringen och får därför ersättning med aktivitetsstödet grundbelopp eller försörjningsstöd. De tre beräkningarna vägs sedan ihop till ett sammanfattande mått.

Beräkning av ersättningsgrader görs för individer som har varit sysselsatta eller arbetssökande och som inte har invandrat eller utvandrat under analysåret. Ersättningsgrader har inte beräknats för personer med inkomst av näringsverksamhet.

Datamaterial

HEK – Hushållens ekonomi

Urvalsundersökningen Hushållens ekonomi (HEK) var 1975–2013 källan till Sveriges officiella inkomstfördelningsstatistik. Från och med undersökningsåret 2014 ersätts HEK av ny totalräknad inkomstfördelningsstatistik, TRIF.

HEK var en urvalsundersökning som genomfördes varje år. Urvalet bestod av personer som var 18 år eller äldre och folkbokförda i landet i slutet av undersökningsåret. Både urvalspersonen och tillhörande hushållsmedlemmar ingick i undersökningen. Uppgifterna samlades in från deklaraionsuppgifter, telefonintervjuer och olika administrativa register. I den sista versionen av HEK (2013) ingick ca 39 000 individer fördelade på ca 17 000 hushåll.

TRIF – Totalräknad inkomstfördelningsstatistik

Den totalräknade registerbaserade inkomstfördelningsstatistiken (TRIF) baseras helt och hållet på administrativa register från bl.a. Skatteverket och Försäkringskassan. Den ersätter sedan 2014 urvalsundersökningen HEK. TRIF har samma syfte som HEK, nämligen att beskriva utvecklingen och fördelningen av hushållens inkomster. Framställningen av statistiken skiljer sig dock åt, vilket medför att de båda datakällorna inte är fullt jämförbara. De huvudsakliga skillnaderna är undersökningarnas upplägg och konstruktionen av hushållsbegrepp.² Eftersom hushållsbegreppet inte ligger till grund för beräkningen av individuell disponibel inkomst har omläggningen av statistiken sannolikt mycket marginell betydelse för skillnaden mellan kvinnors och mäns inkomster.

Den officiella inkomststatistiken omfattar i huvudsak inkomster från arbete och olika transfereringar i Sverige. Inför publiceringen av statistiken för 2020 har SCB dock kompletterat Inkomst- och taxeringsregistret med pensions- och löneinkomst från Danmark, Finland, Island och Norge för åren 2011–2020.³ SCB har analyserat effekten på statistik om förvärvsinkomster och ekonomisk standard av revideringen. Analysen visar att inkomsterna ökar generellt mer för män än för kvinnor. Nordiska inkomster finns även med i data fr.o.m. 2021.

² Se Övergång från urvalsbaserad till totalräknad inkomstfördelningsstatistik (SCB, Hushållens ekonomi, bakgrundsfakta 2016:1).

³ Se Nordiska inkomster i IoT och inkomststatistiken 2011–2019 (SCB 2021).

STAR - Statistiskt Analysregister

Finansdepartementet har i arbetet med denna bilaga också använt ett obundet slumpmässigt urval från den totalräknade statistiken (TRIF). Detta urval finns tillgängligt för 2013–2021 och refereras till som STAR i bilagan. I STAR-urvalet för 2021 ingår ca 2,1 miljoner individer, varav ca 1,3 miljoner är 20 år och äldre.

Lönestrukturstatistik

Lönestrukturstatistiken har till syfte att årligen ge en översiktlig och jämförbar statistik om lönestrukturen för hela arbetsmarknaden. Den belyser lönenivå, lönestruktur och löneutveckling. Statistiken innehåller uppgifter om kön, ålder, yrke, utbildning, näringsgren och region. Den är därför lämplig att använda som underlag för olika analyser och jämförelser mellan kvinnors och mäns löner. Statistiken är uppdelad i fem sektorer: privat sektor (arbetare respektive tjänstemän), kommunal sektor, regionsektor och statlig sektor. Statistiken baseras på totalundersökningar av kommuner, regioner och stat och en urvalsundersökning av ungefär 50 procent av löntagarna i den privata sektorn. Samtliga företag med minst 500 anställda är med varje år.

AKU - Arbetskraftsundersökningarna

Arbetskraftsundersökningarna (AKU) är en urvalsundersökning som genomförs av SCB. Syftet med AKU är att beskriva den aktuella arbetsmarknadssituationen för befolkningen i åldern 15–89 år (t.o.m. 2020 befolkningen i åldern 15–74 år) samt att ge information om utvecklingen på arbetsmarknaden. AKU tar fram månatlig, kvartalsvis och årlig statistik med tonvikt på såväl antal som andel sysselsatta respektive arbetslösa.

Urvalet utgörs av en delmängd av befolkningen i åldern 15–89 år som dras från SCB:s Registret över totalbefolkningen (RTB). Åldersgruppen 16–64 år har en något högre urvalsfraktion⁴ än övriga åldersgrupper. Det totala månadsurvalet i AKU består av 17 000 personer. Under 2022 varierade bortfallet mellan 53,7 och 57,4 procent av månadsurvalet.

AKU har sedan 1 januari 2021 anpassats till Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1700 om fastställande av en gemensam ram för europeisk statistik om personer och hushåll, som grundas på uppgifter på

⁴⁴ Sannolikheten att en person finns med i urvalet.

individnivå som samlas in genom urvalsundersökningar. Bestämmelserna innebär en rad olika förändringar, bl.a. i definitioner, urval och den ordning som frågorna ställs. Samtidigt förändrades även AKU:s hjälpinformation. SCB har till följd av förändringarna publicerat länkade serier (dvs. serier där data innan tidsseriebrottet har anpassats till serien efter tidsseriebrottet). Dock är inte alla serier länkade, och det gäller bland annat ett antal serier som används i bilagan Ekonomisk jämställdhet. Där tidsseriebrott förekommer finns en anmärkning om detta.

Beräkningsmetoder

FASIT

I bilagan Ekonomisk jämställdhet används mikrosimuleringsmodellen FASIT för att analysera effekter av regeringens politik. Till grund för beräkningarna ligger STAR-data för 2021. Modellen tillåter undersökningar av hur disponibel inkomst m.m. påverkas av en ändring av reglerna för beräkning av olika skatter och transfereringar. Från och med 2022, där utfallsdata ännu inte finns tillgängliga, görs en framskrivning av de ekonomiska och demografiska förhållanden som väntas gälla (se nedan). Det är även möjligt att med FASIT undersöka hur en regeländring påverkar marginaleffekter och ersättningsgrader för hushållen. Effekterna kan undersökas för olika grupper (inkomstgrupper, hushållstyper etc.) eller aggregerat till samhällsnivå.

Framskrivningen av data för att möjliggöra analyser av åren efter det senaste utfallsåret görs i två steg. Först kalibreras datamaterialets urvalsvikter så att kända ändringar i befolkningsstrukturen och andra uppgifter om antal återspeglas.⁵ Genom kalibreringen justeras det antal individer som representeras av en viss individ i datamaterialet utan att individens övriga variabelvärden påverkas. För att justera vissa inkomstvariabler med avseende på den kända utvecklingen tillämpas sedan proportionell skalning. Detta görs bl.a. för löner, kapitalvinster och övriga kapitalinkomster.

Beräkning av välfärdstjänster

FASIT används för att beräkna värdet av offentligt finansierade individuella välfärdstjänster och fördela dessa på individerna. Välfärdstjänsterna omfattar

⁵ Detta gäller antal utbetalade a-kassedagar, antal föräldrapenningdagar, antal individer i arbetsmarknadspolitiska program, antal sysselsatta i olika arbetsmarknadssektorer, antal sjukpenningdagar, antal individer med sjuk- och aktivitetsersättning, inkomstgrundad ålderspension samt garantipension.

alla individuella tjänster inom områdena hälso- och sjukvård, kultur och fritid, utbildning samt socialt skydd.⁶ Uppgifter om kostnaderna hämtas fr.o.m. 2015 från nationalräkenskaperna. Det som beaktas är den offentliga förvaltningens konsumtionsutgifter, exklusive ingående mervärdesskatt, och den offentliga förvaltningens bidrag till hushållens icke vinstdrivande organisationer. De avgifter som betalas av användaren, t.ex. förskoleavgifter, är borträknade från konsumtionsutgifterna, dvs. det är nettoutgiften som används.

På områden där det finns uppgifter om konsumtion av välfärdstjänster på individnivå har utgifterna fördelats på dessa individer.⁷ Det gäller hela utbildningsområdet och delar av socialt skydd. Totalt sett fördelas ca 50 procent av utgifterna på individer. För områden där det inte finns uppgifter om konsumtion på individnivå har totala kostnader beräknats för olika grupper, t.ex. efter ålder och kön, och sedan fördelats på individer efter gruppstillhörighet.

När effekter av aktuella reformer avseende olika individuella välfärdstjänster beräknas är konsumtionsmönstren i FASIT utgångspunkten. Välfärdstjänsterna är där uppdelade i ca 30 kategorier, t.ex. grundskola och äldreomsorg, där varje kategori har ett eget konsumtionsmönster. Varje enskild reform bedöms tillhöra någon av dessa kategorier. Värdet av tjänsten fördelas därefter i befolkningen enligt det befintliga konsumtionsmönstret för den aktuella kategorin. Reformen som är av mer generell karaktär fördelas enligt det konsumtionsmönster som gäller för välfärdstjänsterna totalt.

Vid beräkning av utökad inkomst beräknas värdet av välfärdstjänsterna separat för kvinnor respektive män. Värdet av individuella välfärdstjänster för barn fördelas lika mellan föräldrarna, oavsett om föräldrarna är sammanboende eller särlevande.⁸

⁶ Av SCB:s dokumentation Offentliga välfärdstjänster 2015 framgår i detalj hur beräkningarna görs. Barnomsorg redovisas som ett eget område i den här redogörelsen. Där ingår förskola, som i nationalräkenskaperna tillhör området utbildning, samt pedagogisk omsorg och fritidshem, som tillhör området socialt skydd.

⁷ SCB fördelar utgiften för äldreomsorg på de individer som faktiskt har fått äldreomsorg. I denna redogörelse fördelas värdet av äldreomsorgen i stället med en försäkringsansats, där kostnaden fördelas över riskgrupper baserat på ålder och kön. Skälet är att värdet av äldreomsorgen inte bara gynnar dem som behöver äldreomsorg, utan den har också ett värde för dem som kan komma att behöva tjänsten.

⁸ Till och med 2017 fördelades barnens välfärdstjänster jämnt mellan de vuxna i det hushåll barnet var folkbokfört.